

به هر حال در دنیای امروز که فساد و تباهی و ظلم و بیدادگری از در و دیوار آن می بارد، آتش جنگها در هر سو شعله ور است، و چنگال زورمندان بیدادگر حلقوم مستضعفان مظلوم را می فشارد، در دنیائی که جهل و فساد اخلاق و خیانت و ظلم و استبداد و تبعیض هزار گونه نابسامانی آفریده، آری در چنین جهانی مفهوم «رحمة للعالمین» بودن پیامبر از هر زمانی آشکارتر است، چه رحمتی از این بالاتر که برنامه های آورده که عمل به آن نقطه پایانی است بر همه این ناکامیها و بدبختیها و سیه روزیها، آری او و دستوراتش، برنامه و اخلاقش همه رحمت است رحمتی برای همگان و تداوم این رحمت سرانجامش حکومت صالحان با ایمان بر تمام معموره زمین خواهد بود.

و از آنجا که مهمترین مظهر رحمت و محکمترین پایه و اساس آن مساله توحید و جلوه های آن است در آیه بعد چنین می گوید: «به آنها بگوئینها چیزی که بر

تفسیر نمونه جلد ۱۳ صفحه ۵۲۸

من وحی می شود این است که معبود شما معبود واحدی است (قل انما یوحی الی انما الهکم اله واحد).

«آیا شما حاضر هستید در برابر همین اصل اساسی توحید تسلیم شوید و بتها را کنار بگذارید؟! (فهل انتم مسلمون).

در واقع در این آیه سه نکته بنیادی مطرح شده است، نخست اینکه پایه اصلی رحمت توحید است و به راستی هر چه بیشتر بیندیشیم وجود این رابطه نیرومند روشن تر می شود، توحید در اعتقاد، در عمل، توحید در کلمه، توحید صفوف، و توحید در قانون و در همه چیز.

نکته دیگر اینکه به مقتضای کلمه «انما» که دلیل بر حصر است تمام دعوت پیامبران اسلام ص در اصل توحید خلاصه می شود مطالعات دقیق نیز نشان می دهد که اصول و حتی فروع و احکام نیز در پایان به اصل توحید بازمی گردد، و به همین دلیل همانگونه که سابقا هم گفته ایم توحید تنها یک اصل از اصول دین نیست، بلکه همچون رشته محکمی است که دانه های یک تسبیح را بهم پیوند می دهد و یا صحیحتر روحی است که در کالبد دین دمیده شده.

و آخرین نکته اینکه مشکل اصلی تمام جوامع و ملل، آلودگی به شرک در اشکال مختلف است، زیرا جمله «فهل انتم مسلمون» (آیاتسلیم در برابر این اصل می‌شوید) می‌رساند که مشکل اصلی بیرون آمدن از شرک و مظاهر آن و بالا زدن آستین برای شکستن بتها است، نه فقط بتهای سنگی و چوبی، که بتها از هر نوع مخصوصا طاغوت‌های انسانی!

آیه بعد می‌گوید اگر با این همه به دعوت و پیام ما توجه نکردند اگر روی برتابند، به آنها بگو من به همه شما بطور یکسان از عذاب الهی اعلام خطر می‌کنم (فان تولوا فقل اذنتکم علی سواء).

تفسیر نمونه جلد ۱۳ صفحه ۵۲۹

«اذنت» از ماده «ایذان» به معنی اعلام کردن تواءم با تهدید است، و گاه به معنی اعلان جنگ نیز آمده اما از آنجا که این سوره در مکه نازل شده، و در آنجا نه زمینه جهاد بود، و نه حکم جهاد نازل شده بود، بسیار بعید به نظر می‌رسد که این جمله در اینجا به معنی «اعلان جنگ» باشد، بلکه ظاهر این است که پیامبر با این سخن می‌خواهد اعلام نفرت و جدائی از آنها کند و نشان دهد که از آنان به کلی دست شسته است.

تعبیر «علی سواء» یا اشاره به این است که من نسبت به مجازات الهی به همه شما بطور یکسان اعلام خطر می‌کنم، مبادا چنین تصور کنند که اهل مکه یا قریش با دیگران تفاوت دارند و در پیشگاه خدا برای آنها مزیت و برتری است و یا اشاره به این است که من ندایم را به گوش همه شما بدون استثناء رساندم. سپس این تهدید را به صورت آشکارتری بیان می‌کند و می‌گوید: «من نمی‌دانم آیا وعده عذاب که به شما داده شده است نزدیک است یا دور؟!» (و ان ادري اقرب ام بعید ما توعدون).

فکر نکنید این وعده دور است، شاید هم نزدیک و بسیار هم نزدیک باشد. این عذاب و مجازاتی که در اینجا به آن تهدید شده‌اند ممکن است عذاب قیامت و یا مجازات دنیا و یا هر دو باشد، در صورت اول علم آن مخصوص خدا است و هیچکس به درستی از تاریخ وقوع رستاخیز آگاه نیست حتی پیامبران خدا، و در صورت دوم و سوم ممکن است اشاره به جزئیات و زمان آن باشد که من از جزئیات آن آگاه نیستم، چرا که علم پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) نسبت به اینگونه حوادث همیشه جنبه فعلی ندارد بلکه گاه جنبه ارادی دارد یعنی تا اراده نکند نمی‌دانند.

این تصور را نیز به مغز خود راه مدهید که اگر تاخیری در مجازات شما شود به خاطر این است که خدا از اعمال و سخنان شما آگاه نیست، نه، او همه را میداند او هم سخنان آشکارتان را و هم آنچه را کتمان می کنید می داند» (انه يعلم الجهر من القول و يعلم ما تکتُمون).

اصولا پنهان و آشکار برای شما که علمتان محدود است مفهوم دارد، اما برای آن کس که علمش بی پایان است غیب و شهود یکی است و سر وعلن در آنجا یکسان می باشد.

و نیز اگر می بینید مجازات الهی فوراً دامن شما را نمی گیرد بواسطه آن نیست که او از کار شما آگاه نباشد «من چه می دانم شاید این آزمونی برای شما باشد» (و ان ادري لعله فتنة لكم).

«و می خواهد شما را تا مدتی از لذائذ این جهان بهره مند سازد» سپس با شدت هر چه تمامتر شما را بگیرد و مجازات کند (و متاع الی حین). در واقع برای تاخیر مجازات الهی در اینجا دو فلسفه بیان شده است: نخست مساله امتحان و آزمایش است، خدا هرگز در عذاب عجله نمی کند، تا خلق را آزمایش کافی کند و اتمام حجت نماید.

دوم اینکه افرادی هستند که آزمایش آنها تمام شده و کلمه مجازاتشان قطعی گردیده است، اما برای اینکه سخت کیفر ببینند نعمت را بر آنها گسترده می سازد تا کاملاً غرق نعمت شوند، و درست در همان حال که سخت در لذائذ غوطه ورنند تازیانه عذاب را بر آنها می کوبد تا دردناکتر باشد، و رنج محرومان و ستمدیدگان را بخوبی احساس کنند.

آخرین آیه مورد بحث که آخرین آیه سوره انبیاء است همچون نخستین

آیه این سوره سخن از غفلت مردم بی خبر می گوید، و به عنوان نقل قول از پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در یک عبارت نفرین مانند ناراحتی او را از این همه غرور و غفلت منعکس می کند و می گوید: پیامبر بعد از مشاهده این همه اعراض و رویگردانی «عرض کرد پروردگار من! به حق داوری فرما، و این گروه طغیانگر را طبق قانون عدالت کیفر ده!» (قال رب احکم بالحق). در دومین جمله روی سخن را به مخالفان کرده و می گوید:

«پروردگار همه ما خداوند رحمان است، و ما از پیشگاه مقدسش در برابر نسبت‌های ناروایی که شما به او می‌دهید استمداد می‌طلبیم» (و ربنا الرحمن المستعان علی ما تصفون).
 در حقیقت با کلمه «ربنا» آنها را به این واقعیت توجه می‌دهد که ما همه مربوب و مخلوقیم و او خالق و پروردگار همه ما است.
 تعبیر به «الرحمن» که اشاره به رحمت عامه پروردگار است به آنها گوشزد می‌کند که سر تا پای وجود شما را رحمت الهی فرا گرفته چرا الحظه‌ای در آفریننده این همه نعمت و رحمت نمی‌اندیشید؟
 و تعبیر «المستعان علی ما تصفون» به آنها اخطار می‌کند که گمان نکنید ما در برابر انبوه جمعیت شما تنها هستیم، و تصور نکنید این همه تهمت و دروغ و نسبت‌های ناروای شما چه در مورد ذات پاک خدا، و چه در برابر ما، بدون پاسخ خواهد ماند، نه، هرگز که تکیه گاه همه ما اوست، و او قادر است از بندگان مؤمن خود در برابر هر گونه دروغ و تهمت دفاع کند.
 «پایان سوره انبیاء»

تفسیر نمونه جلد ۱۳ صفحه ۵۳۲

پروردگارا! همانگونه که پیامبر گرامیت و یاران اندکش را در برابر انبوه دشمنان تنها نگذاشتی ما را نیز در برابر دشمنانی که در شرق و غرب تصمیم به نابودی ما گرفته‌اند تنها مگذار!
 خداوند! تو در این سوره پربرکت مخصوصاً رحمت و یزّهات را نسبت به پیامبران در مواقع سخت و بحرانی و در برابر طوفانهای زندگی بازگو کردی بار الهی!
 ما نیز در این عصر و زمان گرفتار همان طوفانها هستیم و انتظار همان رحمت و فرج مخصوص را داریم آمین یا رب العالمین.
 پایان جلد ۱۳ تفسیر نمونه در مزرعه علی آباد قم ۱۳۶۱/۵/۲۹ جمعه ۳۰ شوال ۱۴۰۲